

Jens Peter Christensens tale ved Folketingets 175-års jubilæum for 1849-grundloven

Taler

Jens Peter Christensen
Højesteretspræsident

Dato

5. juni 2024

Sted

Christiansborg Slot

Deres Majestæter. Deres kongelig højhed. Kære tilhørere.

I dag fejrer vi en revolution.

For grundloven af 1849 var en revolution.

Junigrundloven gjorde op med Enevælden og indførte i stedet et demokratisk præget forfatningssystem.

Under Enevælden var al magt – lovgivende, udøvende og dømmende magt – samlet hos én person, nemlig Kongen.

Det system blev afskaffet i 1849.

I stedet fik vi en grundlov med magtadskillelse, valgret og frihedsrettigheder.

Det var en revolution. Men det var en ganske fredelig revolution. Der var ikke tumult og oprør i gaderne. Der var ikke nogen, der mistede hovederne.

På dansk manér talte man sig til rette.

Den hidtidige magthaver – Frederik den Syvende – forholdt sig også helt rolig.

Ja, faktisk var han vist ganske tilfreds.

I hvert fald fortælles det, at han – straks efter, han havde underskrevet den nye grundlov – udtalte de fortrøstningsfulde ord: ”Nu kan jeg sove længe om morgenen!”.

Selv om Kongen på den måde ganske fredeligt afstod sin magt, så kunne han dog stadig glæde sig over, at ordet ”Kongen” var nævnt hele 40 gange i den nye grundlov i 1849.

Men næsten alle steder, hvor der stod ”Kongen”, betød det allerede dengang en minister, regeringen eller statsministeren.

Og Kongen var efter Junigrundlovens § 18 ansvarsfri. Ministrene var ansvarlige. Magten fulgte ansvaret.

Oldebarnet

Junigrundloven er siden blevet ændret væsentligt tre gange. I 1866, i 1915 og i 1953.

Vores nuværende grundlov – 1953-grundloven – er altså på den måde et oldebarn af Junigrundloven.

Og barnet har stadig mange ansigtstræk fælles med sin oldefar.

Her har jeg overvejet, om jeg skulle sige oldemor. I takt med tidens ånd. Nu har jeg sagt oldefar. Men det er muligt, at det var en oldemor.

Frihedsrettighederne

Ansigtstrækkene er fælles først og fremmest, når det gælder grundlovens frihedsrettigheder. De stammer stort set alle fra 1849-grundloven. Og de står i deres kerne stort set uforandrede i dag.

Det drejer sig om:

Den personlige frihed, boligens og privatlivets beskyttelse, ejendomsrettens beskyttelse og religionsfriheden.

Og det drejer sig om de mere politiske frihedsrettigheder: Ytringsfrihed, foreningsfrihed og forsamlingsfrihed.

Det er frihedsrettigheder, der i 1849 blev skrevet med blikket fæstnet i bakspejlet. Og det, man kiggede på i bakspejlet, var Enevælden.

Det, man ville gøre op med, var muligheden for, at myndighederne kunne foretage helt vilkårlige indgreb i borgernes liv.

Blev man anholdt af politiet, så skulle det nu være sådan, at man havde ret til at komme for en dommer inden 24 timer.

Og myndighederne kunne ikke længere, som man sagde, ”vælde med døren ind i huset om natten”. Ville man foretage en husundersøgelse eller ind for at rode i folks breve og papirer, skulle der være hjemmel i lov.

Og ville myndighederne ekspropriere en borgers ejendom, skulle borgeren have fuldstændig erstatning.

Og censur over for aviser og bøger blev også forbudt.

Under enevælden havde det været sådan, at hvis man ville udgive en avis eller en bog, så skulle manuskriptet først godkendes af den lokale politimester, før man kunne trykke bogen eller avisen. Den censur gjorde Junigrundloven op med.

Foreningscensur blev også udelukket. Man kunne nu danne foreninger uden at skulle have tilladelse først.

Og man kunne også forsamles. Hvad der jo var ret hensigtsmæssigt. Hvis man har en forening, er det jo ikke meget ved, hvis man ikke kan mødes. F.eks. i et politisk parti.

Jeg vil dog ikke udelukke, at nogle partiledere måske kunne ønske, at man ... Men det hører nok ikke til i talen her... Nu har jeg blot antydnet det. Men i hvert fald kan det ikke forbydes at mødes.

Og alle disse frihedsrettigheder står stort set uforandrede i dag i vores grundlov.

Folketing, regering og domstole

Det er anderledes, når det kommer til den anden del af grundloven. Den del, der handler om Folketinget, regeringen og domstolene.

Grundlovens regler om dommernes uafhængighed er dog næsten de samme nu, som de var i 1849-grundloven.

Under enevælden var Kongen landets øverste dommer. Kongen kunne til enhver tid møde op i Højesteret og afgøre sagerne.

Det blev Enevældens grundlægger, Frederik den Tredje, dog ret hurtigt træt af. Så der gik nogle få år, så viste han sig ikke mere.

Og siden – i nu mere end 300 år – har Kongen ikke kommet og overværet retsmøderne. Men Kongen er selvfølgelig velkommen. Hvis han skulle få lyst.

Der går dog den grænse, at Kongen ikke kan få lov til at deltage i voteringerne. Nogle vil måske sige, at det skal han heller ikke være ked af.

Grundloven fastslår, som det siges, at man som dommer har alene at rette sig efter loven. – Man skal og må f.eks. ikke rette sig efter ordrer fra hverken Folketingets formand eller statsministeren. Det passer os udmærket...

Og er man først udnævnt som dommer, kan man i praksis ikke afskediges.

Det er ikke af hensyn til dommerne, men af hensyn til retssikkerheden og retsstaten. 1849-grundlovens regler lever på dette punkt i allerbedste velgående.

Grundlovens regler om Folketinget og regeringen er derimod meget anderledes i dag, end de var i 1849.

Vi har fået étkammersystem og almindelig og lige valgret. Vi har fået parlamentarisme.

Kejser Napoleon har engang sagt – siges det – at ”en grundlov skal være kort og uklar”.

Det ideal lever vores grundlov ikke op til.

Den er ganske vist kort. Men den er samtidig uhyre klar.

Grundlovens regler om forholdet mellem regering og folketing er uhyre enkle og ligetil:

På den ene side kan Folketinget til enhver tid afskedige regeringen. Det er grundlovens § 15. Det er parlamentarisme.

Og på den anden side kan regeringen til enhver tid afskedige Folketinget ved at udskrive folketingsvalg. Det er grundlovens § 32.

Inden for rammerne af disse to fuldstændig enkle regler – som man for så vidt ikke behøver at være jurist for at forstå; man kan måske være uddannet i statskundskab, man vil forstå det straks. Inden for disse to fuldstændig enkle regler har det parlamentariske liv kunnet udfolde sig frit.

Inden for den ramme, er der det billede, som statsministeren talte om, som det politiske liv så nogenlunde frit maler, uden at man har fået en syndig sammenblanding mellem jura og politik.

Og det har jo vist sig at være rigtig godt.

Ja, man fristes såmænd til at sige, at det ikke har været så ringe endda...

Afslutning

I de 71 år, der er gået, siden 1849-grundlovens oldebarn blev født i 1953, har barnet i det hele vist sig at være særdeles levedygtigt som et værn, både for folkestyret og for retsstaten.

Derfor er der god grund til at fejre 1849-grundlovens jubilæum. Oldefaderens. Eller oldemoderens.

Tak

Kilde

Manuskript tilsendt af taler

Kildetype

Digitalt manuskript

Tags

Grundlovstale, Nomineret til Årets Danske Tale 2024

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/jens-peter-christensens-tale-ved-folketingets-175-ars-jubilaem-for-1849-grundloven>